

Європейський Союз

Ukraine

Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки

Проект фінансується ЄС, співфінансується та виконується ПРООН

Україна, Київ, 01021, вул. Садова 1/14, 4-й поверх

Тел.: +38 (044) 253-5866, 253-5869. Факс: +38 (044) 253-5611

Web: <http://brc.undp.org.ua>

ЕКСПЕРТНА ЗАПИСКА

Порівняння пенсійних систем у деяких країнах світу

Ст. експерт, к.е.н. Інна Чапко

У експертній записці наведено основні елементи пенсійних систем та державної політики щодо пенсійного забезпечення у Німеччині, Великій Британії, Нідерландах, Італії, Швейцарії та Польщі.

Експертна записка підготована Аналітично-дорадчим центром Блакитної стрічки, проектом, який фінансується ЄС, співфінансується та виконується ПРООН. Думки, висновки чи рекомендації належать виключно авторам цієї записки і можуть не збігатися з офіційною точкою зору Програми розвитку ООН та Європейського Союзу.

Київ, серпень 2009 року

Резюме

Пенсійні системи більшості країн світу зазнали значних змін протягом останніх десятиріч. Головними чинниками реформування є погіршення демографічних тенденцій – суттєва зміна співвідношення між працюючими та тими, хто отримують пенсії (соціальне забезпечення); зміна структури виробництва та споживання національного продукту. У минулому та поточному роках прискорення змін у пенсійних системах пов'язане з кризовими явищами на фінансовому ринку та їхнього впливу на економіку в майбутньому.

Ці обставини зумовили кардинальні зміни у системах: перехід від фінансування пенсій за рахунок поточних надходжень (pay as you go) до системи індивідуальних рахунків та накопичень, підвищення пенсійного віку, перегляд тарифів та вимог щодо управління ризиками в пенсійних фондах.

Пенсійні системи країн мають відмінні характеристики, однак основні елементи в них є подібними. На прикладі Німеччини, Великої Британії, Нідерландів, Італії, Швейцарії та Польщі спостерігаємо наступне :

- 1) Пенсійний вік встановлений не нижче 65 років для чоловіків (у Німеччині 67 років) та 60 років для жінок. У Великій Британії обговорюється питання відміни пенсійного віку взагалі.
- 2) Рання пенсія надається на 2-4 роки раніше, якщо особа відповідає певним вимогам. У реформованих системах така можливість обмежена. Однак, відміна спеціальних пенсій є предметом активного обговорення у Польщі, а у Великій Британії та Нідерландах можливість ранньої пенсії відсутня.
- 3) Відстрочення виходу на пенсію стимулюється підвищенням пенсії (коефіцієнт підвищення становить 0,5-7,5% за додатковий рік), термін відстрочення 1-5 років, у Швейцарії та Великій Британії не обмежується.
- 4) Фінансування першого рівня в Німеччині, Польщі, Швейцарії, Великій Британії здійснюється роботодавцями та працівниками порівну, в Італії внески роботодавців у 2,5 рази перевищують відрахування працівників, у Нідерландах внески сплачують працівники. У Польщі щорічно формується демографічний резерв на випадок значних демографічних коливань (1% від суми внесків). Другий рівень формують переважно професійні пенсійні плани, третій - добровільні відрахування громадян за власним вибором.
- 5) Участь держави полягає у регулюванні, покритті дефіцитів солідарних пенсійних фондів, гарантуванні мінімального доходу/пенсії з державного бюджету.
- 6) Пенсійний дохід є предметом оподаткування.

В наступній таблиці наведено більш детальну інформацію про основні елементи пенсійних систем Німеччини, Великої Британії, Нідерландів, Італії, Швейцарії та Польщі¹.

---

¹ У записці використано інформацію станом на січень 2009 року Взаємної інформаційної системи соціального захисту Європейської Комісії (MISSOC) та «The old age pension insurance systems of Germany, the United Kingdom, The Netherlands, Italy, Switzerland and Poland in comparison» by Prof. Dr. Barbara Riedmüller - Freie Universität Berlin - Otto-Suhr-Institut für Politikwissenschaft - FB Politik- und Sozialwiss

Порівняння пенсійних систем у деяких країнах світу

Загальна характеристика

Країна / Характеристика	Німеччина	Велика Британія	Нідерланди	Італія	Швейцарія	Польща
Законодавчо встановлений пенсійний вік	67 років	65 років для <u>чоловіків</u> 60 років для <u>жінок</u> (у 2010-2020 рр. буде піднято до 65 років) ² . Протягом 2024-2046 рр. вік виходу на пенсію буде поступово підвищуватись з 65 до 68 років	65 років	65 років для <u>чоловіків</u> 60 років для <u>жінок</u>	65 років для <u>чоловіків</u> Для <u>жінок</u> : 62 роки народжені до 1938р. 63 роки – народжені у 1939-1941рр. 64 роки - народжені після 1942 року	65 років для <u>чоловіків</u> 60 років для <u>жінок</u>
Рання пенсія	Можлива <ul style="list-style-type: none"> Із 63-річного віку при 35 р. пенсійного страхування. Зменшення пенсії на 0,3% в місяць до досягнення 67 років Із 60-річного віку для жінок народжених до 1952р. при 15 р. здійснення відрахувань та періодами, що його замінюють, більше 10 років зроблених після 40-річного віку Із 63-річного віку для народжених до 1952р., із 15 р. відрахувань та 8 р. періодів, що його замінюють, зроблених за останні 10 р., та не працюють в момент призначення пенсії, та після 58,5р. працювали тимчасово. 	Відсутня	Відсутня	Можлива <ul style="list-style-type: none"> При 40-річному періоді відрахувань При 35-річному періоді відрахувань у віці 58 для найманих та 59 для самозайнятих На підприємствах, що мають економічні ускладнення – до 5 років На важких роботах, для повернення на ринок праці осіб, звільнених у зв'язку із зупинкою або реорганізацією підприємства, для «синіх комірців» 	Можлива на 1-2 роки раніше встановленого пенсійного віку	Можлива для осіб народжених до 1949 р.: <ul style="list-style-type: none"> - жінки старше 55 років, із 30-р. стажем, особи, які працюють на певних роботах - на 5/10/15 років (визначено для окремих видів робіт та професій)

² Для жінок, народжених після 6 квітня 1959 року. UNDP BRAAC /Аналітична довідка «Очікувана тривалість життя у офіційно встановленому віці виходу на пенсію, відрахування на пенсійне забезпечення та підвищення віку виходу на пенсію в країнах світу».

Продовження

Країна / Характеристика	Німеччина	Велика Британія	Нідерланди	Італія	Швейцарія	Польща
Відстрочена пенсія	Можлива. Зростання пенсії становить близько 0,5% на місяць.	Можлива. Максимальний термін відстрочки складає 5 років: до 70 років для чоловіків до 65 років для жінок З 2010 року відстрочка не обмежується віком Пенсії підвищуються приблизно на 10,4% за кожен рік відстрочки.	Неможлива	Можлива До 65річного віку: ▪ Отримання права на <u>повну</u> пенсію (стаж не менше 40 років). Підвищення пенсії - 3-3,5% в рік (залежить від віку). ▪ <u>Додаткова</u> пенсія.	Можлива Відстрочення на 1-5 років. Підвищення на 5,2-31,5% Максимальний термін відстрочки не обмежується	Можлива Підвищення пенсії існує (стимулююча система)
Виключення із обов'язкового страхування	Для незначної зайнятості (до 400 €/міс.), або короткочасної зайнятості (до 2 міс. або 50 робочих дн./рік), як що це не є професійна зайнятість та винагорода менша за 400 €/міс.	Для заробітків нижче Граничного Найнижчого Заробітку 94 фунти/тиждень (€90), для самозайнятих із заробітком до 4825 фунтів/рік (€5 021).	Не має	Не має	1 рівень ▪ Подвійне (одночасне) страхування за кордоном ▪ Короткочасна відповідність умовам страхування. 2 рівень (мінімум): ▪ Якщо роботодавці не зобов'язані здійснювати внески до 1 рівня ▪ Інвалідність вище 70% ▪ Подвійне (одночасне) страхування за кордоном	Не має
Максимальна пенсія	Відсутня	Державна пенсія - 90,7 фунтів (94 €). Додаткова державна пенсія - 153,9 фунти (160 €/міс). Диферентційована пенсія 9,09 €/тиждень для чол.,	Відсутня	Відсутня	1рівень: 1377 €/міс., сума 2 пенсій подружжя (у т.ч. по інвалідності) - 150% (2065 €/міс.)	100% базової заробітної плати (від якої нараховуються внески)

Продовження

Країна / Характеристика	Німеччина	Велика Британія	Нідерланди	Італія	Швейцарія	Польща
		7,92 €/тиждень для жінок.				
1-ий рівень	Обов'язково Схема соціального страхування з виплатами, пов'язаними із заробітком (DB). Для найманих працівників та самозайнятих (визначених груп).	1) <u>Обов'язково Базова державна пенсія</u> для працівників та самозайнятих ³ . 2) <u>Друга державна пенсія</u> Обов'язково, якщо особа не має професійного або персонального плану (колишня SERPS). 3) <u>Диференційована пенсія</u> - для працівників, які сплатили «диференційовані» внески у 1961-1975рр.	Обов'язково Національна пенсія	Обов'язково Національна пенсія	Обов'язково Для кожної особи, яка постійно проживає або працює в Швейцарії. Базова схема - страхування за віком і на випадок втрати годувальника (Alters- und Hinterlassenenversicherung - AHVG)	Обов'язково Фонд соціального страхування (FUS) для «білих та синіх комірців» (майже 90 % для виплати пенсій) Обов'язкове формування Демографічного резерву (на випадок значних демографічних коливань)
Фінансування 1-го рівня	За рахунок поточних доходів (Pay as you go ⁴) <u>Роботодавець:</u> 9,95 % <u>Працівник:</u> 9,95 % Не більше : € 5400 у міс. (Захід). € 54600 у міс. (Схід).	За рахунок поточних доходів і фондувань ⁴ Включено до загального соціального внеску ⁵ . <u>Роботодавець:</u> 11,9% від тижневого заробітку - від 139 до 918 євро (внесок менший, якщо працівник - учасник пенсійного плану компанії) <u>Працівник:</u> 10% від тижневого заробітку - від 139 до 918 євро (8,4% - пенсійне забезпечення за місцем роботи).	За рахунок поточних доходів <u>Роботодавець:</u> 0% <u>Працівник:</u> 17,9 %	За рахунок поточних доходів <u>Роботодавець:</u> 23,81 % <u>Працівник:</u> 9,19 %	За рахунок поточних доходів <u>Роботодавець:</u> 4,2% <u>Працівник:</u> 4,2% <u>Самозайняті особи:</u> 7,8% <u>Особа без постійного місця роботи</u> – залежить від соціальних умов (від 220 до 5 715 євро на рік) <u>Субсидії</u> від державних органів влади (конфедерація і кантони)	За рахунок поточних доходів ⁶ 12,22% заробітної плати ⁷ (19,52% для народжених у 1949-1968рр., які не прийняли рішення щодо участі у другому рівні) <u>Демографічний резерв</u> (приблизно 1 % внесків)

³ Друга державна пенсія запроваджена у 2002 році для тих, хто має низький та середній заробіток, хто доглядає за хворим /інвалідом, або мають хронічні хвороби/інвалідність. Після приєднання до пенсійного фонду за місцем роботи, пайової пенсійної схеми або отримання персональної пенсії, особа виходить з цієї системи.

⁴ Pay as you go – фінансування та виплати за рахунок поточних надходжень, внесків, субсидій, податків тощо. Фондування – механізм, за яким кошти на індивідуальних пенсійних рахунках інвестуються у цінні папери (державні квазіоблігації), інвестиційні проекти тощо, а отриманий дохід повертається на рахунок.

⁵ Включає внески для формування грошової допомоги на випадок хвороби, материнства, інвалідності, старості, втрати годувальника та безробіття.

⁶ У 2001 році 76,1 % було профінансовано за рахунок внесків, 23,9%-державні субсидії. Включене до соціального внеску (45% заробітку), який сплачується ZUS.

⁷ Пенсійні відрахування становлять 19, 52% від зарплати та здійснюються роботодавцем та працівником порівну. До 1 рівня відраховуються переважно кошти роботодавця (9,76%), а до 2 рівня, -працівника.

Продовження

Країна / Характеристика	Німеччина	Велика Британія	Нідерланди	Італія	Швейцарія	Польща
2-ий рівень	Професійний пенсійний план, за ініціативою роботодавця Добровільно Близько 50% працюючих	Професійний пенсійний план Добровільно 46 % зайнятого населення	Професійний пенсійний план Частково добровільно 91% зайнятих (1991)	Професійний пенсійний план Добровільно	Професійний пенсійний план за віком, по втраті годувальника, інвалідності ⁸ Обов'язково для працюючих Лише мінімальні виплати	Фонд приватних пенсій (OFE) Обов'язково Для осіб, які були старше 50 р. на час пенсійної реформи 1999 року
Фінансування 2-го рівня	Фондування	За рахунок поточних доходів і фондування	Фондування	Фондування	Фондування 7-18% застрахованого заробітку ⁹ залежить до віку <u>Роботодавець</u> : сума внесків має принаймні відповідати сумі внесків, сплачених працівником	Фондування 7,3% від з/плати за рахунок частини коштів, сплачених <u>працівником</u> . Адмініструється приватними установами, ZUS здійснює оцінку внесків та контроль
3-ій рівень	Приватні пенсії, заощадження Добровільно	Пайова пенсія, персональна пенсія Добровільно	Приватні пенсії або індивідуальні контракти Добровільно	Приватні пенсії або індивідуальні контракти Добровільно		Приватні пенсійні Фонди (фонди роботодавців, персональні пенсії) Добровільно

Участь та підтримка держави

Участь державних органів влади	Державні <u>субсидії</u> покривають приблизно 31% річних витрат	Державна <u>субсидія</u> - приблизно 10-15%	Відсутня	Державні <u>субсидії</u> - 28% покривають: <u>повністю</u> - ранні пенсії, доплати до мінімальних пенсій, <u>частково</u> - пенсії за загальною схемою	<u>Фінансування 1-го рівня</u> : - Конфедерація -19,55% річних витрат ¹⁰ - 83% суми ПДВ спрямовуються до AHVG - податку на доходи казино	<u>Субсидії</u> у 1 рівні покривають дефіцит. У 2001 році субсидії в ZUS становили 22 %
Мінімальна пенсія	<u>Відсутня</u>	<u>Мінімум</u> 25% від державної пенсії виплачується , якщо внески	Відсутня спеціальна система	<u>Мінімальна</u> пенсія – € 5957. Доплата для	Повна пенсія – CHF 1 140 (€ 766) в місяць,	<u>Мінімальна</u> пенсія: 55 % середньої пенсії

⁸ Berufliche Alters- Hinterlassenen- und Invalidenvorsorge – BVG.

⁹ Частина заробітної плати від 16095 €/рік до 55184 €/рік.

¹⁰ До 2007 року Конфедерація -16,36% річних витрат, кантони - 3,64% річних витрат

¹¹ Доплата до визначеного рівня (у 2003 р.-102,1 фунтів/тиждень для одиноків та 155,80 фунтів для подружжя) особам старше 60 років з низькими доходами, заощадженнями до 12000фунтів.

¹² Pension Credit не є позицією, а є доплатою. На відміну від ГМД не є фіксованою величиною.

¹³ У 2003 році на рівні ГМД, у 2009 році 130 фунтів на тиждень для одиноків та 198,45 для подружжя У 2006 році 2,7 млн. чол. отримали пенсійний кредит.

¹⁴ Становить 60% різниці між мінімальним рівнем пенсії для такої категорії осіб та загальним мінімальним рівнем пенсії

Продовження

Країна / Характеристика	Німеччина	Велика Британія	Нідерланди	Італія	Швейцарія	Польща
		<p>сплачувались не менше 10-11 р. <u>Зростання пенсії</u>: €0,11/тиждень.</p> <p><u>Гарантія мінімального доходу</u>¹¹ (діяла у 1999-2003 роках) «Pension credit»¹² - доплата для пенсіонерів старше 60 років, що отримують дохід, менший за визначений¹³, не мають інших можливостей збільшити дохід. <u>Додаткові доплати</u> надаються інвалідам, особам, які доглядають за іншими.</p> <p>«Credit saving» - доплата для осіб старше 65 років, які отримують невеликий дохід та / або невелику другу пенсію. Доплата надається за вирахуванням 40% податку на цю частину доходу¹⁴, але не більше 15 фунтів на тиждень (19 для подружжя).</p>	<p>В рамках загального пенсійного закону (державне страхування)</p>	<p>підвищення пенсії до цього рівня здійснюється для осіб застрахованих після 1996 р. - з річним доходом нижче подвійного розміру мінімальної пенсії для самотніх та 4 мінімальних пенсій (або € 23 826) для одружених.</p> <p>Доплата до 70% для доходу сім'ї у € 24-30тис., 40% для сім'ї у € 30-36 тис.</p>	<p>Громадяни Швейцарії, пенсія яких нижча за мінімальну пенсію</p>	<p>70 % мінімальної зарплати PLN 636 (€153) на місяць</p>
<p>Гарантування достатніх доходів незалежно від внесків</p>	<p>Частина програми соціального забезпечення (Grundsicherungsgesetz)</p> <p>Для осіб понад 65 років та осіб, які страждають від постійного зниження працездатності</p>	<p>Вікова пенсія (категорія D) для осіб, які досягли 80 років. Не залежить від внесків і надається особам, які:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ відповідають вимогам постійного проживання (проживали у Великій Британії в період 20 років після 60-річного віку безперервно 10, або більше років); ▪ які не мають базової державної пенсії або отримують менше 60% її рівня <p>У 2003 році становила 45,2 фунтів/тиждень. Не виключає можливості отримання іншої допомоги/пенсії.</p>		<p>Соціальна пенсія плюс соціальний бонус (особи старше 65 років, які не мають пенсії)</p> <p>Для осіб старше 65 років, чий дохід (без ренти) є нижчим 4 557,41 євро для одинаків або 9114,82 євро для одружених</p>	<p>Додаткові виплати задля забезпечення засобів існування</p>	<p>Не існує</p>
<p>Фінансування</p>	<p>Фінансується за рахунок податків</p>	<p>Фінансується за рахунок податків</p>		<p>Фінансується за рахунок податків</p>		<p>ZUS: поточні надходження, податкові субсидії</p>

Країна / Характеристика	Німеччина	Велика Британія	Нідерланди	Італія	Швейцарія	Польща
Виплата пенсій та оподаткування						
Виплати	Визначаються обсягом застрахованого трудового доходу, шляхом здійснення внесків протягом усього застрахованого періоду життя.	<u>Базова державна пенсія:</u> фіксований рівень виплат у 116 євро на тиждень (сплачується пропорційно, якщо кількість кваліфікаційних років менша за необхідну, але щонайменше чверть від цієї суми). Після 80-річного віку пенсія не залежить від внесків та стажу Пенсіонери, які <u>відстрочили</u> державну пенсію не менше ніж на 12 міс., можуть її отримати однією сумою, з нарахуванням складного процента - базової ставки Банку Англії+2% річних.	Визначені часом постійного проживання в країні	Визначається відповідним рівнем заробітку і тривалістю терміну страхування	<u>1-ий рівень</u> (базова схема): місячна пенсія складається з мінімальної пенсії за віком (фіксована величина) та частки, яка визначається середнім доходом (змінна величина). <u>2-ий рівень</u> річна пенсія дорівнює 7,2% пенсійних активів, набутих застрахованою особою на момент досягнення пенсійного віку.	Визначені відповідним рівнем заробітку і тривалістю терміну страхування 2001р.: пенсійні виплати склали приблизно 61,8% середнього обсягу доходу
Оподаткування пенсійних виплат	В основному пенсії <u>оподатковуються</u> Часто пенсійний дохід нижче рівня доходу, що підлягає оподаткуванню. <u>У 2009 р.</u> пенсії до €16,6 тис./рік, <u>не оподатковуються</u> , якщо пенсіонер <u>не</u> має інших джерел доходів. <u>У 2008 р.</u> пенсії до €16,2 тис./рік, <u>не оподатковувались</u> .	Пенсії першого рівня <u>оподатковуються</u> як дохід, <u>крім</u> будь-яких надбавок на дітей на утриманні. Відстрочена державна пенсія, отримана однією сумою <u>не оподатковуються</u> , якщо особа не має інших доходів, що підлягають оподаткуванню. Відстрочена державна пенсія, отримана однією сумою <u>оподатковуються</u> за ставкою, яка застосовується до інших доходів особи, яка зробила відстрочення.	Пенсії <u>оподатковуються</u>	Виплати підлягають <u>оподаткуванню</u>	Виплати 1-го та 2-го рівнів підлягають <u>оподаткуванню</u>	Виплати підлягають <u>оподаткуванню</u>